

Ольга ЯКОВЛЄВА

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри прикладної лінгвістики

м. Одеса

olga.yakovleva.1920@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7686-7637>

ДРУЖБА – НАЙБІЛЬШИЙ СКАРБ

Нещодавно телефонувала Марині Черноіваненко. Вона вже декілька місяців живе в Чехії зі своєю дочкою, яка категорично проти того, щоб мама під час війни поверталася сама до Одеси. Серед іншого Марина повідомила, що зробила неймовірно коротку стрижку, і сумно додала: «Ти ж пам'ятаєш, що Женя завжди був категорично проти такої зачіски...».

Ми закінчили розмову, і я поринула у спогади про ті далекі часи, коли ми з Мариною вчилися на одному курсі, про те, що вона була однією з найгарніших дівчат з розкішним волоссям на філологічному факультеті нашого університету, в яку закохався студент старшого курсу Женя Черноіваненко. За словами Марини, він підкорив її своєю інтелігентністю і тим, що неймовірно красиво залицявся...

Після закінчення університету декілька років ми не бачились, а потім випадково зустрілися на вулиці. Виявилось, що ми обидві живемо на Черемушках, що вже є діти: у нас – син, а у Марини з Женею – донечка, і наші діти – майже однолітки. В кінці розмови Марина широко запросила мене з чоловіком до себе в гості: вона завжди була відкритою і надзвичайно комунікабельною людиною. На той час ми жили з мамою мого чоловіка, а молода сім'я Черноіваненків мала окрему невелику квартиру, тому дуже скоро ми вже були у них у гостях. За розмовами про те, хто чим займався протягом останніх років, ніхто не помітив, як пролетів час. Додому ми з чоловіком повертались опівночі, переповнені позитивними емоціями після спілкування з Женею та Мариною. Потім такі зустрічі стали майже регулярними.

Марина була чудовою хазяйкою, любила готувати, однією з перших почала робити домашній майонез, і коли довго не було можливості зустрітися, – бо всі багато працювали, – говорила: «Ну прийдіть хоча б зробити собі майонез!» Женя завжди розповідав щось цікаве і вражав тонким почуттям гумору. Ми відверто говорили про все: політику, проблеми на роботі, про дітей тощо. Часто у Черноіваненків зустрічалися з мамою Марини, Зоєю Володимирівною, красивою жінкою із сильним характером, яка працювала викладачем російської мови як іноземної в одному з вишів Одеси. Вона нещодавно повернулася з Афганістану, де теж деякий час викладала російську мову, незважаючи на те, що там продовжувалась війна. Про стосунки зятя і тещі ходять різні анекдоти, але

Женя ставився до Зої Володимирівни завжди з повагою і вдячністю за те, що вона допомагала його молодій сім'ї.

Євген Михайлович Черноіваненко починав працювати в університеті лаборантом, поступово піднімаючись по сходах наукової та кар'єрної градації. Він усього досягав сумлінною працею. Під час наших посиденьок ніколи не жалівся, не говорив про труднощі на роботі або проблеми під час написання кандидатської дисертації. А проблеми, звісно, були! Працюючи заступником декана, днював і ночував в університеті; коли вже майже була готова дисертація з літературознавства про К. Чапека, йому порадили змінити тему «з політичних міркувань», і треба було все починати з початку... Думаю, що Марина як мудра і любляча дружина заради кар'єри чоловіка відмовилась від роботи, хоча деякий час працювала в одному з університетів викладачем російської мови як іноземної. Вона дбала про дітей, забезпечувала комфортні умови для роботи Євгена Михайловича вдома...

Коли наша сім'я переїхала в нову квартиру, зустрічі з Черноіваненками частіше відбувалися на нашій кухні. У них народився син Юра, у нас – донечка Іринка. Діти підросли, і одного разу, коли ми, батьки, із захопленням спілкувалися, вони почали грати в кімнаті у футбол. Влучили м'ячем у вазу на телевізорі, і ми вибігли у кімнату, почувши страшний грюкіт... Слава Богу, ніхто з дітей тоді не поранився... Звичайно, нам було соромно за свою безвідповідальність, але ж і спілкування з Женею та Мариною було дуже цікавим...

Якось перед Новим роком, наші діти і діти Черноіваненків сказали, що вони вже дорослі і хочуть зустрічати Новий рік самі, без батьків. Декілька років поспіль ми по черзі на всю ніч звільняли їм то нашу квартиру, то квартиру Жені та Марини. Самі теж святкували і розмовляли, розмовляли, розмовляли...

Декілька років я працювала у школі, потім запропонували посаду лаборанта в нашому університеті. Згодом я вже теж працювала на філологічному факультеті.

Той Новий рік, пам'ятаю, зустрічали з Женею і Мариною у нас, а діти, як завжди, були у них. Так от, зустрівши вчотирьох Новий рік, ми з Євгеном Михайловичем так захопилися розмовою про справи на факультеті, що Марина звернулася до мого чоловіка зі словами: «Та пішли в іншу кімнату, бо вони тут будуть до ранку говорити про своє...». І дійсно, коли вони вранці вийшли на кухню, ми були здивовані, що проговорили всю ніч.

Євген Михайлович був філологом від Бога. Він про буденні речі розповідав так цікаво, яскраво і з гумором, що хотілося його слухати без кінця... Він не просто розказував про щось, він філософствував, логічно пояснюючи причини і наслідки того, про що говорив. Мабуть, саме тому, його остання монографія – це філософські роздуми про надзвичайно складні та важливі проблеми: освіта в нашій країні; кохання і подружнє життя; виховання дітей; що чекає людину після смерті. Вражає глибина і щирість цих думок, які ґрунтуються на величезній кількості опрацьованої літератури.

Коли ще деканом була Нонна Михайлівна Шляхова, якось після роботи до пізнього вечора в приймальній комісії, ми з нею разом їхали додому. Раптом вона спитала: «Ви товаришуєте із сім'єю Черноіваненків. А який Євген Михайлович вдома, в колі сім'ї? Який він друг?» Мені не треба було довго думати, що відповісти, бо десятки років нашого спілкування переконали в надійності та порядності цієї людини.

Коли ж Євген Михайлович став деканом, ми стали рідше зустрічатися сім'ями. Природно перейшли на рівень офіційного спілкування на факультеті... З якими б питаннями я не зверталася до декана, він уважно, як і всіх інших, вислуховував і намагався допомогти.

Останні декілька років ми з Мариною зустрічалися в спортивному клубі, і вона мені розказувала про справи в родині, про дітей, про хворобу мами, про те, як важко її доглядати... Говорила, що Зоя Володимирівна не визнає доглядальницю, наполягає, щоб дочка переїхала до неї... Марина в цьому питанні мала тверду позицію і неодноразово озвучувала її: «Я потрібна Жені і буду з ним». Коли Євген Михайлович травмував ногу, після довгого лікування Марина кожного дня їздила з ним на масажі... Потім був ковід, і вона кожного дня, незважаючи на те, що й сама була хвора, була у нього в лікарні...

Запам'ятала я ще один епізод. У минулому навчальному році ми провели на факультеті збори, присвячені пам'яті Є. М. Черноіваненка. Саме в той день увечері зателефонувала Марина. В кінці розмови я сказала, що на факультеті вирішили друкувати спогади про Євгена Михайловича, спитала, чи не хоче вона щось написати про нього. Декілька секунд Марина мовчала, потім тихо відповіла: «Писати не буду, але дуже прошу вас усіх не ідеалізувати ні мене, ні Женю. Ми були звичайною сім'єю, і все у нас в житті було так, як і у всіх людей... Всяке було...»

Згадуючи ті далекі роки, коли ми часто спілкувалися сім'ями, я розумію, що то був величезний подарунок долі... Зараз я радію, спілкуючись телефоном з Мариною і її дочкою, яка просить вмикати камеру, щоб побачитись... Мріємо про зустріч, яка обов'язково відбудеться тут, вдома, після нашої перемоги над ворогом.